

İnâyetullah Han, 1934'te Lahor'da çıkarıldığı *el-İslâh* adlı derginin 1940'ta kapatılması üzerine 1943'te *el-Ekseriyyet* adıyla haftalık yeni bir dergi yayımlamaya başladı. Bu tarihten itibaren örgütün propagandasını içeren çok sayıda risâle neşretti. 1944'te Bâbü'n-nizâm adıyla hâksâr mücahidleri teşkilâtını kurdu. Ertesi yıl siyasi büro olarak faaliyet gösteren Bâbü's-siyâse adlı bir birim daha oluşturdu. 1947'de Pakistan'ın bağımsızlığını kazanmasının ardından gittikçe zayıflayan hâksâr hareketinin dağıldığını resmen ilân eden İnâyetullah Han Pakistan'da ikamet etmeye başladı. 1948'de kurduğu Muslim League adlı örgütten 1957'de düşüncelerinden dolayı ihraç edildi. 27 Ağustos 1963'te vefat etti.

İslâmiyet'in fitrat dini olduğu ilkesi üzerinde özellikle duran İnâyetullah, bu dinin "aşere-i mübeşşere" diye adlandırdığı on esas olduğunu söylemiş ve görüşlerini bu esaslar üzerinde temellendirmeye çalışmıştır. Bunlar ortak eylem, tek ümmet, emîre itaat, mal ile cihad, kılıç ve bedenle cihad, hicret, davranışlarda istikamet, ilim, güzel ahlâk ve âhirete imandır. İnâyetullah'ın Avrupa bilim ve felsefesinden geniş ölçüde etkilendiği, İslâmî birçok konuyu subjektif yorumlarla temellendirmeye çalıştığı, hadis rivayetini boş ve zararlı bir meşgale olarak değerlendirdiği görülmektedir. Bu yüzden bir kısım Hint ulemâsı tarafından şiddetle eleştirilmiş ve küfürle itham edilmiştir.

Eserleri. 1. Tezkire. İnâyetullah'ın Kur'an'a dair on cilt olarak yazmayı tasarladığı eserin ilk cildir (Amritsar 1924; Lahor, ts.). Kendisi bu eserin hâksârların kutsal kitabı olduğunu söyler. Kitap, İnâyetullah'ın düşüncelerine Kur'an'dan des-

tek arama çalışması olarak değerlendirilebilir. 2. *Tekmile*. Kur'an'la ilgili bazı konulara dair yorumları ihtiva eder (Lahor 1380). 3. *Hadîşü'l-Kur'ân*. Eserde insanın tekâmülü, Kur'an'ın bilime verdiği yüksek değer vb. konular işlenmektedir. *İşârât ve Armağân-ı Hakîm* adlı iki çalışması daha bulunan İnâyetullah'ın eserleri, düşüncelerine karşı çok sert muhalefet yapıldığından basılamamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

J. M. S. Baljon, *Modern Muslim Koran Interpretation (1880-1960)*, Leiden 1968, s. 10-13; a.m.f., "Khaksâr", *EP* (Ing.), IV, 916; Shan Muhammad, *Khaksar Movement in India*, Delhi 1973; W. C. Smith, *Modern Islam in India*, New Delhi 1979, s. 283-299; A. Schimmel, *Islam in the Indian Subcontinent*, Leiden 1980, s. 239-240; H. L. Seth, *The Khaksar Movement*, Delhi 1985; Abdülhamit Bırsık, *Hind Alt Kıtasında Urduca Tefsirler ve Ehli Kur'an Ekolü* (doktora tezi, 1996), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 340-350; Y. B. Mathur, "Khaksâr Movement", *Studies in Islam*, VI/1, New Delhi 1969, s. 27-62; Haşmet Ali, "İnâyetullah Hân el-Meşriki", *UDMI*, XIV/2, s. 302-304.

🕌 RIZA KURTULUŞ

İNBA

(الإنباء)

Hadisin icâzet yoluyla rivayet edildiğini göstermek için kullanılan terim.

Sözlükte "haber vermek" anlamındaki **nebe**' kökünden türeyen kelime, terim olarak genellikle râvinin hadisi hocasından icâzet yoluyla aldığını ifade eder. Hocadan hadisi tek başına alan kimse onu rivayet ederken (edâ) müfred sığısıyla "enbeenî", başkalarıyla birlikte alan kimse de çoğul şekliyle "enbeenâ" diye edâ eder. "Nebbeenâ" da "enbeenâ" gibidir.

Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın verdiği bilgiye göre İbn Cüreyc, sözü edilen sığıyı kıraat yoluyla aldığı hadislerin rivayetinde kullanmış olup edâ sığalarının seçiminde titiz davranmayan bazı muhaddislere göre bu sığa ile semâ ve kıraat metodlarını ifade etmek mümkündür. Hatta Kâdî İyâz, bu hususta âlimler arasında ittifak bulunduğu yolundaki rivayetlerin doğru olmadığını söyler. Nitekim İbnü's-Salâh, râvinin edâ esnasında dilediği sığıyı kullanmayacağı ve hadisi hocasından aldığı metodu gösteren sığa ile rivayet etmesinin uygun olacağı görüşündedir. İlk dönemlerde de yaygın olmamakla birlikte Şu'be b. Haccâc ve Şuayb b. Ebû Hamza gibi âlimlere göre söz konusu sığa icâzet yoluyla alınan hadislerin edâsını ifade etmiş, bu görüş zamanla yaygınlaşarak genellikle icâzet yoluyla alınan hadisler için kullanılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Kâmus Tercümesi, IV, 1190; Hatib el-Bağdâdî, *el-Kifâye* (nşr. Muhammed el-Hâfız et-Ticânî), Kahire 1972, s. 415, 416, 432; Kâdî İyâz, *el-İlmâ'* (nşr. Seyyid Ahmed Sakr), Kahire 1389/1970, s. 69, 71, 128; İbnü's-Salâh, *'Ulümü'l-hadîs*, s. 171-173; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, VI, 330; VII, 190; Süyûtî, *Tedribü'r-râvî* (nşr. Abdülvehâb Abdüllatif), Kahire 1379/1959, s. 239, 275; Mücteba Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, Ankara 1992, s. 76; 311-312.

🕌 MÜCTEBA UĞUR

İNBAHÜ'R-RUVÂT

(إنباه الرواة)

İbnü'l-Kıftî'nin

(ö. 646/1248)

Arap dili ve edebiyatı müelliflerine dair ansiklopedik eseri.

Tam adı *İnbâhü'r-ruvât 'alâ enbâhi'n-nühât* olan eserin adını müellif bir başka kitabında (*İhbârü'l-ulemâ'*, s. 113) *Kitâbü'n-Nühât* olarak zikretmiştir. Eserin adı *Ahbârü'n-nühât* (Yâkût, XII, 46), *Târîhu'n-nühât* (Süyûtî, II, 212) olarak da kaydedilmektedir. Kitabın telif tarihi kesin biçimde bilinmemekteyse de Yâkût el-Hamevî'nin (ö. 626/1229) zikrettiğine göre onun vefatından önce yazılmış olmalıdır. Alfabetik düzenlenen eserde, esas itibarıyla Hz. Ali'den başlayıp nahiv ilminin kurucusu kabul edilen Ebû'l-Esved ed-Düelî ve ondan sonra VII. (XIII.) yüzyılın ortalarına kadar nahiv ve lugat konularında kitap yazan, ders veren ve bu alanlarda rivayetleri bulunan kişilerin biyografileri yer almakla birlikte kıraat, fiqh, hadis, kelâm, tasavvuf, aruz, tarih ve astronomi-astroloji âlimleriyle edip, kâ-

İnbâhü'r-ruvât' in II. cildinin 4. cüzünün ilk iki sayfası (Millet Ktp., Feyzullah Efendi, nr. 1382)